

A *Rövidfilm a gyilkolásról* evilága a szeretetelenség jegyében áll, ezért démonikus. A meggyilkolt taxisoőr távolról sem szeretetre méltó ember. Közönségességével, apró gonoszkodásaival, pitiáner önzésével maga is bűnös e démoniában. S a többiek, mind: a gonoszság, rosszindulat, megvetés hatja át gesztusait, annak árnyéka ül a képeken; füllesztően, halált éreln.

Ez a szeretetelenség teszi oly szomorúvá, vigasztalanná Kieślowski másik filmjét, a *Rövidfilm a szerelemről* címűt is. Itt a főhős, a kamaszkorból kilépő, gátlásos fiú távcsövön át figyeli a szemközi tömbházban lakó Nőt. Meglepi jókedvét, fáradságát, szerelmeit, könnyeit. A távolság kettejük közt fokozhatatlan. A Nőnek külön élete van: magányos, de alkalmi kapcsolatokkal lakályossá tett. A Fiúban tiszta, viszonzást sem váró szerelem ébred az idősebb, fölünyesen tapasztalt Nő iránt — s viselnie kell annak terhét, hogy illetéktelenül ismeri a szeretett Másik titkait. A Nő ilyenformán kiszolgáltatotta a Fiúnak. A Fiú számára egyetlen megoldás kínálkozik: láthatóvá tenni magát. Nem, mert „céljai” vannak. Nem akarja birtokolni a Nőt.

Láthatóvá válni ebben az esetben is annyi, mint valóságos alapokra helyezni az egzisztenciát. Színt vallani, kiállni, vállalni a megaláztatást is. Másképpen tisztességnak is hívják ezt.

S itt kell szembesülni a Fiú a Nő ürességével. Nem, mert az visszautasítja őt. Ellenkezőleg. Végül is olyan „jópofa” lenne lefeküdni az izzadó tenyerű kis szűz fiúval. Ilyen még nem volt a „praxis”-ban. A viszony jól érzékelhetően megfordul kettejük között. Most már a Fiú szolgáltatja ki magát. Nemcsak akképpen, hogy szemérmes tisztasággal feltárulkozik a Nő előtt, de úgy is, hogy elfogadja ezt az embert igaz szerelmének — mindenestül. Pedig abban az ember már igen mélyen eltemetődött a szerepek alá. Képtelen a Fiú közeledését másként felfogni, mint egy Férfi közeledését. A Fiú pedig nagyon hangsúlyosan — és egyébiránt lélektanilag is messzemenőig megalapozott logika szerint — nem férfi. Nem Hím. Így nem vállalhatja azt a feladatot, hogy a Nőt meghódítsa, „magáévá” tegye. Hanem, hogy — tudtán kívül — felébredse ordas nőstényi magányából.

Krzysztof Kieślowski két filmje nem véletlenül rimel egymásra. A lengyel rendező szándékában magának a Tízparancsolatnak a „megfilmesítése” áll. Szemlélete pedig mélyen keresztény: a Törvényhez a megváltás felől közelít. Nem ítélkezik — egyébként könnyen és fölünyesen megítélhetőnek tetsző — hősei felett, hanem azt vizsgálja, mik a lehetséges utak — mégis, az egészen vagy csaknem egészen elrontott létezésből — az Élet felé.

Tóth Péter Pál

Kulturális krónika

Szent István Archikon '88. Dobos Marianne szerkesztésében, Barabás Ferenc tervezésében jelent meg ez a gyönyörű album, Schéner Mihály rajzaival. Konkoly István püspök veti fel a kérdést írásában: „Szent István szellemi végrendelete nekünk is szól. Vajon a magunkénak érezzük-e?” A választ a kötetben található rajzok, a benne olvasható vallomások adják meg. Amint Kabdebó Lóránt írja: „A sorsfordítók a jelent formálják.” Elnézve a rajzokat, olvasva a többi között Benda Kálmán, Határ Győző, Jánosy István, Nemes Nagy Ágnes, Sőtér István és Szabó Magda vallomásait, igazat kell adnunk e megállapításnak. Szent István emlékezete nemcsak a jelent hatja át, hanem a jelek szerint arra is alkalmas, hogy ökumenikus szellemet teremtsen, egymás mellé sorakoztassa föl mindazokat, akik szellemi

értéket alkotnak, akik hisznek abban, hogy a múlt nagy példái megtermékenyíthetik a bizonytalan jelent is.

Nagyszerű és időszerű könyv, a legnagyobb elismerés illeti megjelentetéséért a Békés megyei Tanács Művelődésügyi Osztályát, s a békéscsabai nyomda remeklő munkatársait, akiknek jóvoltából igazi könyvművészeti ritkasággal gazdagodhattak a gyűjtők, az összeállító és a művész pedig maradandó szellemi kincssel gyarapították a nemzeti önismeretünk ügyét előremozdító kiadványok számát.

Bárdosi Németh János: Bibliográfia. Bárdosi Németh János a magyar vidék egyik szellemi organizátora, mozgatója volt, csendes, szelíd, tiszta szavú lírikus, akit elsősorban Illyés költői

példája ösztönzött, de legszebb verseiben jellegzetesen egyéni hangon szólalt meg, az öregedő Arany módjára bölcselkedve, szomorún szemlélve az életben egyre nagyobb helyet meghódító rosszat, mégis az örök életértékek győzelmében bizakodva. Bertók László, a jeles költőtárs jóvoltából most e fontos, jelentős kisugárzású életmű könyvészeti összefoglalását vehetjük kezünkbe, s tisztelettel, szeretettel idézhetjük az adatok „hőseit”, aki a jelek szerint dacol az elmúlással. (Pécs)

Kálnoky László fordításai: Szentségtörök és mártírok. Kálnoky gyakran panaszkodott életében, hogy a fordítások elszívják erejét, nem képes annyi és olyan koncentrált saját verset írni, amennyiből inlethe alapján futotta volna. Ma már tudjuk, hogy ez a panasz csak részben volt megalapozott: kivált öregségében a mai magyar líra jelentős egyéni teljesítményt alkotva, műfordításai révén pedig igencsak gazdagította világirodalmi ismereteinket. A rá jellemző szinte aggályos műgonddal fordított, megharcolt minden sorért, minden szóért, arra törekedett, hogy az eredeti szöveghez lehetőség szerint teljesen hű maradjon, s így alkossa azt újra nyelvünkön. Fordítói életműve a legnagyobbakéhoz, Szabó Lőrincéhez és a többiekéhez hasonlítható. E kötetete egy remek tolmácsolással: Jacopone da Todi sok változatban ismert himnuszának magyarátsával indul, majd ezt követi Christopher Marlowe Doktor Fausztusz tragikus históriája, Philip Massinger az erény nagyságát és életalakító erejét dicséző A római színésze, Goethe Faustjának második része — Kálnoky egyik sokat emlegetett remeklése — és Schiller Stuart Máriaja. Ez a szép kivitelű kötet is azt bizonyítja, hogy líránk legnagyobb mesterei természetes otthonossággal lélegeztek együtt a világirodalommal, s így alakították ki az európaiság mércéjét. (Magvető)

Kiss Tamás: Méretlen idő. A debreceni lírikus a Nyugat harmadik nemzedékének tagja. Nevét ritkábban olvashatjuk a nemzedéki összefoglalásokban, aminek részben az a magyarázata, hogy eredendően szerény, visszahúzódó költő. Az a célja, hogy a költemény segítségével maradandó életértékekkel gazdagítsa olvasóinak világát. Amint a kötet címadó versében írja: „Vad és szilaj ez az emberöltő, — hiába volt a fék, a gát. — Szót emelt hát: verset írt a költő, — hogy otthon érezze magát.” Az otthonteremtésnek ez a bensőséges készsége líránk legnemesebb hagyományaihoz kapcsolja világát. Ez a hagyománytisztelőt mutatkozik meg gondosan megválasztott formáiban, olykor bravúros ritmuskezelésében, s a verseinek hangulatát átjáró elkötelezetten és

mélyen emberi szellemiségben. Régi és újabb verseinek szigorú válogatása egy felfedezésre érdemes költői világ térképét rajzolja. (Szépirodalmi)

Kabdebő Lóránt: Az Újhold költői. Az Újhold című, rövid életű, de igen jelentős folyóirat reneszánszát nemcsak az Újhold-Évkönyv kiválóan szerkesztett sorozata jelzi. Pilinszky, Nemes Nagy Ágnes, Rába György és a többiek szinte „ütemelőzői” voltak a modern magyar költészetnek, Mándy Iván prózája pedig legjelentősebb mai elbeszélőinket termékenyítette meg. Hosszú évek méltatlan mellőzöttsége után napjainkban végre elérkezett az ideje, hogy helyükre kerüljenek az Újhold írói és kritikusai, s visszaállítsuk irodalmunk folyamatába kezdeményezéseiket. Ebben a munkában segítenek Kabdebő Lóránt analízisei, melyek a mai magyar líra egyik legfontosabb tartományára, igazi világirodalmi teljesítményeire irányítják a figyelmet. (Békéscsaba)

Czigány György: Lacrimosa. Tizenkét vers. A remek kivitelű kötetben erős, szuggesztív, éles rajzolatú költemények követik egymást. Bennük a sejtetésnek, az elhallgatásnak legalább akkora a szerepe, mint a kimondásnak. Voltaképp tizenkét variációt olvasunk életre és elmúlásra, s miközben kormos füst csap ki a versek „gyászke-mencéből”, érezni a frissen sült kenyér illatát, megérint az otthon nyugalmas békessége is. (Poesis Hungarica 2. Békéscsaba)

Major Ottó: A megtalált út. Izgalmas, gondolkodásra és vitára serkentő tanulmányok, filológiai bravúrok, emlékezések és bírálatok sorakoznak a szerző új kötetében. Major Ottó azt a liberális és radikális szellemiséget élesíti föl, amely sokáig gyanús szellemi portékának számított. Nagy beleérzéssel bizonyítja, hogy e szellemiség legjelentősebbjei — Jászi Oszkár, Sinkó Ervin és a többiek — olyan eszméket és eszményeket fogalmaztak meg, melyekhez a mai zavaros időkben is érdemes értő figyelemmel közelíteni. Szépek és érdekesekek a Kortársaim, barátaim című ciklusban olvasható írások. Major Ottónak köszönhetjük a többi között Lengyel József életművének pontosabb és hitelesebb ismeretét, de sokat tett azért is, hogy Thurzó Gábor életműve ne merüljön el érdemtelenül a feledésben. Szellemes és találó színházi kritikák mellett érdekes, tanulságos műhelybeszéléteket is tartalmaz a kötet. (Szépirodalmi)

Rónay László